

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 21 mars 1931 kl. 9 f. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion, I:64, om utredning angående de ekonomiska förutsättningarna för en reglering av Fyrisån och dess tillflöden m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott *Motionen.* hänvisad motion, nr 64, har herr Johan Larsson, Örbyhus, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära framläggande av förslag till åvägabringande av en fullständig utredning angående de ekonomiska förutsättningarna för en reglering av Fyrisån och dess tillflöden, ävenså reglering av det vattendrag, som passerar Lövsta Bruk och förorsakar vattensjuka trakter i Tegelsmora, Films och Österlövsta socknar.

Beträffande motivering får utskottet hänvisa till motionen.

De i motionen omnämnda tillflödena till Fyrisån äro de från norr kommande åarna, Vendelsån, som i sitt nedre lopp även kallas Tenstaån, samt Vattholmaån, jämte dessas mindre tillflöden, vilka förena sig i närheten av Lena kyrka. Vendelsån har sina källor norr om Tegelsmora kyrka och genomflyter Tegelsmorassjön och Vendelsjön, Vattholmaån börjar norr om Films kyrka och flyter genom Gruvsjön och Dannemorassjön. Det i motionen omnämnda vattendraget, som passerar Lövsta bruk, upprinner på sankmarkerna norr om Tegelsmora och Film, flyter därefter i nordlig riktning genom sjöarna Finnsjön, Lillvassjön, Åkerbysjön och Ensjön förbi Lövsta bruk samt sedan i ostlig riktning genom Skälsjön, norra och södra Ålssjöarna och Bruksdammen samt utfaller i Kallrigafjärden vid Johannisfors.

Utskottet har i vederbörlig ordning infordrat yttranden över motionen från *Infordrade yttranden.* länsstyrelsen i Uppsala län, vilken hört länets lantbruksingenjör, lantbruksstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Dessa yttranden äro såsom bilagor fogade vid detta utskottets utlåtande.

Av länsstyrelsens yttrande inhämtas, bl. a., att de arealer, som genom den i motionen ifrågasatta regleringen skulle kunna utvinnas, uppgå till följande ungefärliga storlek: omkring Fyrisån 4.500 hektar åker och äng samt 600 hektar skogsmark, omkring Lövstaån 2.500 hektar åker och äng samt 4.000 hektar skogsmark. Dessa arealer betecknas av länsstyrelsen såsom god inägojord eller

skogsmark, och åtgärden skulle innebära stora fördelar, ägnade att stärka den jordbrukande befolkningen inom avsevärda delar av länet. Det vore sålunda enligt länsstyrelsens uppfattning mycket önskvärt, att en undersökning angående ifrågavarande regleringsföretag komme till stånd.

Lantbruksstyrelsen har anfört, att regleringsföretag av här ifrågavarande art icke kunna bringas till utförande med mindre bestämmelser därom meddelats vid syneförrättning enligt vattenlagen, ävensom att sådan syneförrättning kunde bringas till stånd allenast på ansökning av sakägare i företaget. Med hänsyn härtill jämte till de ofullständiga uppgifterna i motionen avstyrkte lantbruksstyrelsen bifall till motionen.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser, att då det torde kunna gå för sig att uppdelat i motionen omnämnda reglerings- och torrlägningsföretaget i ett antal mindre företag, vilka kunna komma till stånd med statsbidrag i vanlig ordning, synas ej tillräckliga skäl föreligga för ett ingripande från riksdagens sida, varför styrelsen ej anser sig kunna förorda bifall till motionärens förslag.

Utskottet får slutligen anmäla, att till utskottet överlämnats en till landshövdningen i Uppsala län ställd skrivelse från 26 jordägare i de trakter, som skulle beröras av det ifrågasatta regleringsföretaget, vilka anhålla om landshövdningens bistånd för "denna viktiga frågas lösning" och därvid framhålla de skäl, som tala för att företaget bringas till stånd.

Utskottet. Utskottet tillåter sig erinra om att riksdagen tidigare beaktat framställningar av liknande innebörd som i motionen och beviljat anslag för sådana undersökningar, som här avses. Så har t. ex. riksdagen åren 1928 och 1929 beviljat anslag för undersökningar rörande reglering av vissa delar av Lyckebyån i Blekinge län samt Örkilsälven i Älvsborgs län och Kalixälven i Norrbottens län, och vid 1930 års riksdag anvisades sådant anslag för liknande undersökning rörande reglering av Emån i Kalmar län, Helgeån i Kristianstads län samt Olandsån i Uppsala och Stockholms län, detta senare företag berörande trakter i Uppland, som ligga i närmaste grannskap till den del av Uppland, som beröres av motionärens förslag.

Den motivering, som legat till grund för dessa riksdagens beslut, kan till alla delar också återopas för ett bifall till motionen. Den nationalekonomiska vinsten skulle bliva, att dels vidsträckta områden skyddas mot årligen återkommande översvämningar, vilka nu dels minska, dels alldeles förstöra skörden, dels att ännu större områden med mycket god jordmån skulle torrläggas, så att de omedelbart skulle kunna läggas under plog, dels slutligen att skogbärande mark i stor utsträckning, vilken nu ger ringa eller intet utbyte, skulle genom den av regleringen möjliggjorda utdikningen bringas att giva god avkastning, vilket särskilt för dessa trakter har sin stora betydelse. Likaledes kunna vägande ortssynpunkter, delvis av stark social innebörd, anföras för ett bifall till framställningen. Därigenom att den jord, som genom regleringen vinnes som åkerjord, ligger i omedelbart grannskap till redan befintliga och bebyggda bruk-

ningsdelar och sålunda ökar dessas storlek, skulle en uppdelning bli möjlig, vilken i sin ordning medförde, att där en ägare hade flera söner, dessa skulle kunna få övertaga var sin nya brukningsdel och sålunda bibehållas vid jorden och den fäderneärvda torvan, en sak som från samhällelig synpunkt knappast kan övervärderas. Vidare skulle den betydande skogsareal, som på detta sätt gjordes fruktbarande, ej allenast bli till ekonomiskt stöd för brukarne av de jordbruk, som härav berördes, utan bereda arbetstillfällen åt dem i trakten, som för sin utkomst vore beroende av sådana. Slutligen torde böra framhållas, att en utdikning och torrläggning av så stora arealer vattensjuk mark, som här är fråga om, skulle verka förbättrande på klimatet i de ifrågavarande trakterna.

Emellertid torde det få anses som uteslutet att bland de jordägare, som beröras av den ifrågasatta regleringen, åstadkomma en sådan sammanslutning, som förmår att bestrida kostnaderna för förberedande undersökning och arbetsplans upprättande. Det är ett mycket vidsträckt område med många och delvis även ekonomiskt svaga jordägare, ibland vilka också möjligen stridiga intressen kunna vilja göra sig gällande. Ej heller torde det vara möjligt att som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förutsätter utföra arbetet i olika etapper. Erfarenheten visar, att de fördelar, som härvid ernås för ett område, oftast motvägas av svårigheter för andra nedomliggande områden, varvid också rättstvister kunna uppstå av den omfattning, att de kunna bli av rent av ruinerande innebörd för dem, som från början trodde sig vinna fördelar av regleringen. Flera typiska exempel skulle också kunna anföras härpå, och från ett mindre företag i denna trakt ha de, som utav den utförda regleringen haft fördel, blivit nödsakade att till nedom liggande jordägare, vilka lidit men, utgiva betydande skadeersättningar. Vad nu föreslagna reglering vidkommer, kunna visserligen områdena omkring Vendelsån, resp. Vattholmaån betraktas som från varandra skilda företag, men de båda åarna förenas i den gemensamma Fyrisån, och den ökade avrinningshastigheten skulle helt säkert medföra betydande olägenheter för nedom sammanflödet liggande trakter på grund av dels vattendragets förträngningar här och där, dels markens låga och flacka beskaffenhet. Vad åter vidkommer de områden, som ligga omkring Löfstaån och dess tillflöden, så äro lutningsförhållandena sådana, att tillräcklig avrinning knappast erhålles, utan att också den inom Stockholms län liggande delen av vattendraget också fördjupas. Områdets vidsträckthet och den synnerligen stora flackheten i landskapet göra det nödvändigt, att förhållandena inom hela området samtidigt utredas, och därför synes det uteslutet, att jordägarna själva skulle kunna bekosta en tillräckligt bärande utredning. Utskottet är i likhet med de hörda myndigheterna av den uppfattningen, att denna utredning, om den kommer till stånd, bör läggas så, att den resulterar i en arbetsplan av den beskaffenhet, att den med hänsyn till arbetets omfattning och därav betingade kostnader kan läggas till grund för en ekonomisk organisation till arbetets ut-

förande och måste således i sig innesluta laga syneförrättningar i enlighet med gällande lags bestämmelser.

Saken synes likväl ha den stora betydelsen såväl från näringslivets som ortsintrassets synpunkt, att den motiverar ett statsmakternas ingripande, och detta så mycket mera som sådant understöd tidigare lämnats andra fullkomligt likartade företag, varom också utskottet förut erinrat. Vid dessa understöds beviljande har dock såsom villkor fästs, att kostnaderna för erforderlig hantlangning och därtill hörande material skulle bäras av jordägarne själva. Principiellt har utskottet intet att invända mot ett sådant villkor, men det har visat sig svårt, då det gällt företag av denna omfattning, att åstadkomma den nödiga sammanslutningen bland jordägarne, och utskottet vill erinra om att verkställigheten av föregående riksdags beslut rörande Olandsåns reglering ännu icke är påbörjad av just denna anledning. Det har därför syns utskottet önskvärt, att även de kostnader, som med ett gemensamt ord kunna kallas hantlangningskostnader, förskottas av statsmedel för att sedermera, om företaget kommer till stånd, bliva upptagna bland övriga med företaget förenade utgifter och till viss del bäras lika med dessa av jordägarne. Utskottet delar också den av lantbruksingenjören framförda åsikten, att undersökningen sannolikt skulle förbilligas genom fast anställda och inarbetade hantlangare, då härigenom arbetet skulle bedrivas fortare och inom kortare tid och sålunda en del andra kostnader sannolikt skulle nedbringas.

Gentemot lantbruksstyrelsens formella invändning att här icke någon sakägare framfört begäran om utredning, vill utskottet anföra, att sådan sakägare torde få anses finnas, alldenstund i insänd petition 26 jordägare anhållit om motionens bifallande.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren för sin del måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för åvägabringande av en fullständig utredning angående de ekonomiska förutsättningarna för en reglering av Fyrisån och dess tillflöden, ävensom reglering av det vattendrag, som passerar Lövsta bruk.

Stockholm den 20 mars 1931.

På utskottets vägnar:

A. J. GRANSTRÖM.

Närvarande vid beslutets fattande: herrar *Granström, Larsén, friherre Lagerfelt, J. A. Larsson, Bengtsson, Hjalmarsson, G. Karlsson* och *Henriksson*.

Reservation

av herr *Hjalmarsson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse.

Det utredningsarbete, varom nu är fråga, skulle enligt från Konungens Befallningshavande till utskottet ingiven skrivelse av den 26 februari 1931 (bil. 1) komma att omfatta tillsammans omkring 11,600 hektar. Statens lantbruksingenjör har i skrivelse av den 19 februari 1931 (bil. 2) uppgivit, att utredningskostnaderna torde kunna beräknas till 13:— kronor pr hektar. Totalkostnaden för den ifrågasatta utredningen skulle alltså komma att uppgå till icke mindre än c:a 150,000:— kronor.

Att riksdagen under nuvarande ogynnsamma budgetära läge skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning av detta spörsmål, som drager så avsevärda kostnader, synes ingalunda vara välbetänkt. Därtill kommer, att såväl lantbruksstyrelsen som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i till utskottet avgivna yttranden avstyrka bifall till den i ämnet väckta motionen. Lantbruksstyrelsen anför bland annat, "att syneförrättning enligt vattenlagen rörande torrlägningsföretag kan bringas till stånd allenast på ansökan av sakägare i företaget". Sådan ansökan har icke ingivits.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anför, att "då det torde kunna gå för sig att uppdelat det i motionen omnämnda reglerings- och torrlägningsföretaget i ett antal mindre företag, vilka kunna komma till stånd med statsbidrag i vanlig ordning, synas tillräckliga skäl i detta fall ej föreligga för ett ingripande från riksdagens sida, varför väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ej anser sig kunna förorda bifall till motionärens förslag".

Icke minst med stöd av vad dessa myndigheter i saken anförut hemställes, att riksdagens första kammare måtte besluta,

att lämna förevarande motion utan bifall.

Bilaga 1.

Till första kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom beslut den 13 februari 1931 har Kungl. Maj:t anbefallt Konungens Befallningshavande att till utskottet avgiva yttrande över en i riksdagens första kammare väckt motion, nr 64, om utredning angående de ekonomiska förutsättningarna för en reglering av Fyrisån och dess tillflöden.

I anledning härav har Konungens Befallningshavande infordrat yttrande från statens lantbruksingenjör, till vilket yttrande jämte bilaga Konungens Befallningshavande får hänvisa. I övrigt får Konungens Befallningshavande anföra följande.

För reglering av Fyrisån har redan år 1892 en kommitté blivit utsedd, genom vars försorg under åren 1898—1899 förslag till reglering från Ekeby kvarn och uppåt utarbetats. Sedermera ha med hushållningssällskapets medverkan vissa vattenstånds- och vattenmängdsmätningar verkställts. Enligt vad Konungens Befallningshavande inhämtat från lantbruksingenjören kan det antagas, att 1899 års förslag efter nuvarande priser skulle draga en kostnad av icke fullt 2 miljoner kronor. Innan det kan bli fråga om att söka understöd av statsmedel till regleringen av vattendraget, torde emellertid nya och fullständiga utredningar behöva verkställas.

De arealer, som uppgivas i lantbruksingenjörens här bifogade yttrande med tillhörande bilaga, äro således endast ungefärliga. Med denna reservation kan man antaga, att genom reglering av de i motionen omnämnda vattendragen kunna utvinnas.

	Åker och äng.	Skogsmark.
Omkring Fyrisån	4,500 hektar	600 hektar
„ Lövstaån	2,500 „	4,000 „
Summa	7,000 hektar	4,600 hektar

Även under nuvarande för jordbruket och skogsskötseln synnerligen tryckta omständigheter torde det vara uppenbart, att en förändring av så stora arealer från improduktiv eller till hälften vattendränkt mark till god inägojord eller skogsmark skulle innebära stora fördelar, ägnade att stärka den jordbrukande befolkningen inom avsevärda delar av länet.

Själva utredningskostnaderna komma säkerligen att uppgå till så stora belopp, att om en utredning skall komma till stånd, staten måste träda emellan. Detta torde framgå redan av den arealberäkning och det pris per hektar, som upptagits i lantbruksingenjörens yttrande. Det torde dessutom böra omnämnas, att det av 1930 års riksdag beviljade anslaget å 60,000 kronor för utredning angående reglering av Olandsån icke hittills kunnat tagas i anspråk samt att, enligt vad Konungens Befallningshavande inhämtat, en av orsakerna här-

till är det därvid fästa villkoret, att jordägarna själva skulle ansvara för hantlangningskostnaderna. Att döma av denna erfarenhet måste det därför antagas, att statens förskott av undersökningskostnader behöver omfatta jämväl utgifterna för hantlangningen eller åtminstone största delen därav.

Ej heller torde det vara tillrådligt att man nöjer sig med en provisorisk utredning för att nedbringa kostnaderna. I detta avseende må särskilt erinras, att man vid de företag, varom här är fråga, måste räkna med mycket små lutningar på stora arealer samt att därför en noggrann avvägning och sektionsmätning måste äga rum redan från början, för att effekten av en viss regleringsåtgärd skall kunna bedömas.

Enligt Konungens Befallningshavandes uppfattning är det således mycket önskvärt, att en utredning angående ifrågavarande regleringsföretag kommer till stånd. Men denna utredning kan endast ske genom att statsanslag för ändamålet ställas till förfogande, och vid beräkningen av detta statsanslag torde jämväl hantlangningskostnader böra inbegripas i anslaget.

En i ärendet ingiven petition överlämnas härjämte. Uppsala slott i landskansliet den 26 februari 1931.

S. Linnér.

Elias Stenius.

Bilaga 2.

Genom Konungens Befallningshavandes i Uppsala län resolution av den 14 febr. 1931 har jag anmodats avgiva yttrande över motionen nr 64 i första kammaren vid 1931 års riksdag beträffande utredning om reglering av Fyrisån samt Lövsta-Forsmarksån, och får jag i anledning härav vördsamt anföra följande:

I likhet med motionären är jag livligt övertygad om nyttan och behovet av, att dessa utredningar komma till stånd och att de bekostas helt eller till övervägande del av staten. Utredningarna böra givetvis utföras på så sätt, att de kunna direkt användas för respektive företags utförande, om det visar sig, att företagen ställa sig i ekonomiskt hänseende så fördelaktiga, att en majoritet bland strandägarna finner det lämpligt att ställa sig såsom sökande till företagens utförande. Därför böra utredningarna verkställas genom sådan syneförrättning, som omförmäles i vattenlagens kap. 10 §§ 32 och 33.

Beträffande omfattningen av de i motionen omnämnda företagen ber jag få hänvisa till här bilagda av mig den 8 mars 1926 avgivna utredning till Uppsala läns hushållningssällskap. De däri angivna arealsiffrorna äro troligen väl lågt beräknade och detta med avsikt för att om möjligt något stävja den optimism, som brukar präglä s. k. sakkunnige, i då föreliggande fall 1925 års kolonisations-sakkunnige.

Vad angår kostnaderna för en fullständig utredning, någon halvmesyr är ej att tillråda, hava dessa i ersättningar till förrättningsman och godemän samt utredningar genom häradsskrivare och på lantmäterikontoren beträffande äganderättsförhållanden visat sig vid ett flertal företag uppgå till omkring 8:— kronor per hektar, men då vid dessa företag med därav berörda vattenverk, flottleder, järnvägar och större samhällen, bland annat måhända även Uppsala stad, erfordras, att jämlikt vattenlagens kap. 10 § 34 även förordnas biträdande förrättningsman, torde man böra beräkna syneförrättningskostnaderna till 10:— kronor per hektar. Härtill komma kostnader för vid fältundersökningarna erforderlig hantlangning, pålar, stakar, borrstål, båtar och transport inom förrättningsområdet av instrument och redskap samt fortskaffningsmedel för synemän och assistenter samt hantlangningsmanskaper mellan deras respektive inkvarteringsställen och arbetsplatserna. Samtliga dessa senare kostnader, vilka jag betecknar såsom hantlangningskostnader, torde belöpa sig till omkring 3:— kronor per hektar, vadan samtliga utredningskostnader torde böra beräknas till 13:— kronor pr hektar.

Att staten även bör bidraga till hantlangningskostnaderna finner jag nödvändigt, ty under nu rådande svåra förhållanden för jordbrukarna är det hart när omöjligt att bland dem få till stånd en sammanslutning, som vill riskera sådana kostnader, då dessa vid nu ifrågavarande företag gå till 10-tusentals kronor. Vid mindre företag kunna jordägarna utgöra hantlangningen in natura, men vid de stora företagen skulle dagligen uppstå tvister om vem som skulle utgöra hantlangning, utan där måste anställas särskilt så småningom uppövat folk för hela undersökningssäsongen, så att undersökningarna kunna göras mera skyndsamt, vilket är till fördel mindre för förrättningsmännen, vilka för en stor del av undersökningarna åtnjuta arvode per dag, men mera för staten, som har att betala dessa dagarvoden.

De till mig översända remisshandlingarna återgå härmed.

Uppsala den 19 februari 1931.

Gunnar Ytterberg.
Statens lantbruksingenjör.

Bilaga 3.

Sedan 1925 års kolonisationssakkunniga hos Uppsala läns hushållningssällskap hemställt om medverkan till erhållande av kännedom om tillgången på odlingsvärd jord inom länet, har till mig för yttrande remitterats denna hemställan, sedan arealuppgifter och yttranden inkommit dels från kommunalnämnder och enskilda, dels från hushållningssällskapet's gillesordförande.

Det är mig ett nöje att med den kännedom jag äger om länet kunna i all huvudsak vitsorda riktigheten av de inkomna arealuppgifterna samt instämma i de uttalanden, som gjorts av gillesordförandena. Särskilt skulle jag vilja understryka de beaktansvärda uttalanden, som gjorts av herrar ordförande i Bro och Håbo gille, Olands norra gille och Örbyhus södra gille.

Inom den gamla kulturbygd, som Uppsala län utgör, finnes mindre möjligheter att av hittills outnyttjad jord skapa en massa nya kolonat, bebyggda av mer eller mindre skuldsatta egnahemsbyggare. Här gäller mera att hjälpa de redan besuttna att bättre tillvarata de betydande arealer ypperlig jord, som finnes å deras hemman, så att dessas alstringsmöjligheter utvecklas i så hög grad, att hemmanen tåla en styckning. Grundvillkoret härför är en ändamålsenlig torrläggning. Blir jorden lagom avdikad, kan det löna sig att på den nedlägga ett intensivare arbete. Bondens söner kunna, medan de bo på den gamla fädernegården, hjälpa till att i så hög grad förbättra den, att i sinom tid gården kan delas och väl föda flera familjer. Uppsala län har stora möjligheter för en sådan naturenlig utveckling. Här finnes särskilt i de större ådalarna mycket stora vidder ypperlig jord, vilken dock tyvärr årligen skadas av översvämningar. Denna jord är belägen nära landsvägar och järnvägar, den äges av en idog, vaken och sedan många generationer med jordbruk väl förfaren befolkning. Alla förutsättningar förefinnas således för ett snabbt och säkert tillgodogörande av denna jord och därmed beredande av utkomst för det årliga födelseöverskottet hos denna klass av goda inbyggare — blott staten med en mycket ringa utgift organiserade de behövliga torrläggningsföretagen.

Jag vill belysa detta mitt uttalande med några exempel. Såsom ordförandena i Olands norra och Örbyhus södra hushållningssällskapet's riktigt uttalat finnes utefter Fyrisåns västra gren stora arealer godartade, lätt odlingsbara marker, vilka enligt tämligen säkra uppgifter uppgå till 2,400 hektar, nu föga eller intet utnyttjade. Deras torrläggning skulle nu kunna åstadkommas för en kostnad av 200 à 300 kronor per hektar. Detta belopp skulle med all säkerhet vederbörande jordägare vara villiga betala, men då jordägarna äro flera hundra möter det svårighet att få några, som vilja ställa sig i spetsen för utredningar om kostnadernas fördelning. Om man efter vunnen erfarenhet utgår från att utredningskostnaderna belöpa sig till 10:— kronor per hektar, erfordras det dock en sammanslutning av jordägare, som äro villiga och hava rygg att förskottera 25,000:— kronor. Härpå strandar vanligen igångsättandet av dessa större företag. Om nu staten bekostade en dylik utredning och denna förelades jordägarna, kunde en var överblicka, huru stor utgift komme på hans gård, och jag är övertygad om, att i så fall flertalet skulle vara mer än villiga att ikläda sig de sålunda nära nog fixerade kostnaderna och besluta företagets utförande. För staten behöfde kostnaderna för en dylik utredning ej ens bliva en direkt utgift, utan endast ett förskotterande av medel, ty kommer före-

taget till stånd och blir i vanlig ordning understött med statsunderstöd i form av anslag och lån, kunde vid statsunderstödet beräknande de förskottrade organisationskostnaderna inräknas i beräknad kostnad, och från det statsunderstöd, som på grund härav kan erhållas, dragas vad staten förskotterat. Att märka är, att de marker, vilka genom en reglering av Fyrisåns västra gren skulle bli torrlagda, ligga nära de gamla gårdarna; de äro således redan bebyggda. Och vad som ytterligare erfordras i bebyggelse med lador, sedan skördarna ökats, sköter säkert upplandsbonden om, såvida jag känner honom rätt, liksom han nog också får rygg att bygga en ny gård åt en son eller dotter, om det visar sig, att den gamla gården tål att delas.

Likadant är förhållandet utefter östra grenen av Fyrisån, där omkring 2,600 hektar marker nu ligga mer eller mindre vattenskadade.

Ett tredje område, där stora hittills ej utnyttjade försörjningsmöjligheter förefinnas är utefter Olandsån i östra delen av Uppsala län och västra delen av Stockholms, där nu årligen lågt räknat 2,000 hektar mestadels åker stå under vatten vid vår- och höstflöden på grund av vattendragets otillräckliga storlek. Utvidgar man denna å, få de kringliggande gårdarna nära fördubblad avkastningsförmåga, ty deras mest bördiga mark utgöres just av svämmerjorden utefter ån.

Norr om Olandsån ligger utefter vattendraget mellan Forsmarks bruk i Stockholms län och Leufsta bruk i Uppsala län ett betydande område sankmarker med en areal av troligen 3,500 hektar, vilka nu lämna en högst obetydlig och osäker avkastning, eftersom de så gott som årligen översvämmas och även vid normalt vattenstånd endast höja sig några decimeter över därvarande sjöars och åars vattenyta. Låt vara, att jordmänen här ej är fullt så bördig som utefter Fyrisån och Olandsån, men ingenstädes är den mindrevärdig och på stora områden består den av välmultnad torvjord på lerbotten. Komme här genom statens medverkan till stånd en sammanslutning mellan bruken, de enskilda jordägarna och de eklestastiska boställena, skulle här mycket kunna uträttas, och en utredning skulle säkert utvisa, att vinsten av ett torrläggningsföretag skulle mer än väl uppväga därmed förenade kostnader och ersättning till Forsmarks bruk för förlorad vattenkraft och annat intrång. Många av de enskilda, mindre jordägarna här hava länge insett fördelen av ett sådant företag och ägarna till Forsmark hava vid förda underhandlingar ingalunda ställt sig avvisande mot företaget, men fullt riktigt anfört, att de ej för sina kreditgivares skull kunna utan ersättning avstå från befintlig fallhöjd och vattenkraft. Fallägarna äro villiga att mot lagenlig ersättning avstå från vattenkraften, men de mindre jordbrukarna i dessa trakter mäktade ej åstadkomma den utredning, som erfordras för bestämmande av ersättningsbeloppets storlek och dettas fördelning på vederbörande jordägare. Även här skulle ett till kostnaden obetydligt statsingripande medföra en så ökad bärighet hos de nu oerhört extensiva jordbruken, att dessa skulle för många årtionden framåt kunna mottaga det befolkningsöverskott, som nu går i emigration.

I samma vattendrag ovanför fallen vid Leufsta bruk ligga kring de på nästan samma nivå belägna Ensjön, Åkerbysjön, Lillvassjön, Finnsjön och Vikasjön stora sankmarker med en areal av omkring 3,000 hektar, vilka hittills skadats av uppdämningen ovanför Leufsta bruk. Nu är bruksledningen villig att för ringa eller ingen ersättning avstå från dämmningsrätten, men även om denna ej utnyttjas bliva markerna icke nöjaktigt torrlagda, utan det erfordras betydande utvidgningar av vattendragen mellan sjöarna och i dessas tillopp samt i utloppet vid Leufsta. Kostnaderna härför äro vid under de senaste åren

företagna undersökningar beräknade till omkring 400,000:— kronor. Då de här belägna markerna mest torde bestå av mer eller mindre grund dyjord på grusbotten lärer väl fördelen av företaget huvudsakligast bestå i möjlighet till ökad skogsproduktion ej blott på dessa egentliga sankmarker utan även på de mångdubbelt större skogsvidderna däromkring, i det dessa kringliggande marker nu ej kunna ordentligt skogsdikas.

Men skogsbruk, ordentligt bedrivit, lärer väl mer än man i allmänhet hittills insett vara en i längden lönande produktionsgren, vid vilken mycket folk kan finna sysselsättning, helst om denna befolkning, som nu i hög grad sker vid Leufsta, erbjudes köpa hemmanslotter, där jordbruk kan bedrivas och efter torrlägningsföretaget utvecklas.

Ett annat för odling synnerligt lämpligt område utgöra de s. k. Mullbromossarna i Älvkarleby och Västlands socknar, belägna intill landsvägen cirka 4 km. söder om Älvkarleby kyrka. Dessa mossar utdikades för 3 eller 4 år sedan vid nödhjulsarbeten. De i enskild ägo befintliga delarna härav äro nu mestadels odlade, men ett område på cirka 150 hektar, ägt av Gimo-Österby Bruks A.-B. och Stora Kopparbergs Bergslags A.-B., ligger ännu oodlat. Bolagen vilja gärna sälja detta område för billigt pris. Jorden är här mestadels ypperlig, 0.5—1.0 meters svart dyjord på sandblandad lerbotten. Då år 1922 de nu avbrutna kolonisationsarbetena på Högskogens kronopark skulle igångsättas, avrådde jag bestämt härifrån och påpekade för byråchefen Mannerfelt och statskonsulenten Östergren, att det vore förmånligare, om staten inköpte dessa utmärkta områden å Mullbromossarna och upplåte dem åt hugade kolonister, men erhöill till svar, att för sådant ändamål funnes inge pengar. Däremot fanns det gott om statsmedel att kasta bort på Högskogen, där nu till så gott som ingen nytta nedlagts lågt räknat 55,000:— kronor. Lyckligtvis synes nu statsmyndigheterna finna mera lämpligt att låta den för skogsodling användbara, men till åker odugliga marken å kronoparkerna bliva rätt utnyttjad och hellre tillvarataga i enskild ägo varande mark. Det är att hoppas, att Mullbromossarna nu bliva tillvaratagna.

Sammanställer man de ovan uppräknade stora utdiknings- och odlingsföretagen, erhåller man en förbättrad areal av i hektar:

	Till åker och äng lämplig mark	För skogs-börd
Kring Fyrisåns västra gren	2,400	—
” ” östra gren	2,000	600
” ” huvudfåra ovanför Ekeby kvarn	100	—
” Olandsån	2,000	—
Mellan Forsmark och Leufsta bruk	2,500	1,000
Ovanför Leufsta bruk	—	3,000
Mullbromossarna	150	—
Summa hektar	9,150	4,600

Dessutom förekomma spridda över länets skilda socknar en hel del odlingslägenheter, vilka jag ej här nu anser det vara nödigt specificera på en var av de 85 socknarna, utan sammanför till en areal av 2,600 hektar till åker eller äng lämplig mark.

Således finnas inom länet och angränsande delar av Stockholms län tillhopa omkring 11,750 hektar nu vattenskadade eller icke odlade marker, vilka väl

löna sig att bruka som god åker eller välskött äng samt omkring 4,600 hektar vattenskadad mark lämplig att efter utdikning bära skog.

Detta gäller den mark, som nu i större komplex ligger så gott som för fåfot eller där skördarna årligen riskeras. Att övrig åkermark kan genom bättre dikning, täckdikning, intensivare skötsel och bättre bärgningsmetoder drivas upp till betydligt ökad avkastning och lämna utkomst för en ökad befolkning, behöver jag knappast påpeka. Detta inses av länets till övervägande del vakna och idoga befolkning, vilken på det sista kvartseket i hög grad till det bättre utvecklade Upplands jordbruk.

Men jag vill till slut ytterligare påpeka och understryka, att staten med en ringa utgift kan giva det uppländska jordbruket ett synnerligen värdefullt handtag genom att förskottsvis bekosta organisationen av de större utdiknings- och odlingsföretagen. De mindre och medelstora sköta jordägarna själva.

Uppsala den 8 mars 1926.

Gunnar Ytterberg.
Statens lantbruksingenjör.

Bilaga 4.

Till första kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 13 sistlidne månad anbefalld avgiva yttrande över motion I: 64, om utredning angående de ekonomiska förutsättningarna för en reglering av Fyrisån och dess tillflöden, får väg- och vattenbyggnadsstyrelsen härmed anföra följande.

Med Fyrisåns tillflöden avses antagligen de båda från norr kommande åarna, Vendelsån, som i sitt nedre lopp även kallas Tenstaån samt Vattholmaån, jämte dessas mindre tillflöden, vilka förena sig i närheten av Lena kyrka. Vendelsån har sina källor norr om Tegelsmora kyrka och genomflyter Tegelsmorassjön och Vendelsjön. Vattholmaån börjar norr om Films kyrka och flyter genom Gruvsjön och Dannemorassjön.

Båda dessa grenar samt Fyrisån från Lena ned till Uppsala äro genom statens meteorologisk-hydrografiska anstalts försorg avvägda och fixpunkter utmärkta, varjämte längdprofiler uppritats i koncept.

Det i motionen omnämnda vattendraget, som passerar Leufsta bruk, upprinner å sankmarkerna norr om Tegelsmora och Film, flyter därefter i nordlig riktning genom sjöarna Finnsjön, Lillvassjön, Åkerbysjön och Ensjön förbi Leufsta bruk samt sedan i ostlig riktning genom Skälsjön, norra och södra Älsjöarna och Bruksdammen samt utfaller i Kallrigafjärden vid Johannisfors.

Av ovannämnda meteorologisk-hydrografiska anstaltens undersökningar jämte tillgängliga kartor framgår, att företaget torde kunna uppdelas i dylika med mindre omfattning och ett mindre antal intressenter.

Fyrisåns båda nordliga grenar, Vendelsån och Vattholmaån äro sålunda oberoende av varandra samt var för sig skilda från Fyrisån söder om Lena genom de c:a 4,0 m. höga vattenfallen vid resp. Järsta och Vattholma. Sankmarkerna norr om Tegelsmora, vilka avrinna till Tegelsmorassjön, kunna helt säkert nöjaktigt torrläggas oberoende av Vendelsåns reglering. Fallhöjden från nederbördsområdet norra gräns till Tegelsmorassjön är nämligen c:a 10,00 m. Samma torde förhållandet vara med området närmast norr om Gruvsjön, som avflyter genom Vattholmaån.

Torrläggningen av de vattensjuka markerna omkring det vattendrag, som rinner mot norr förbi Leufsta bruk, kan givetvis behandlas såsom ett självständigt företag.

Då det således torde kunna gå för sig att uppdelas det i motionen omnämnda reglerings- och torrlägningsföretaget i ett antal mindre företag, vilka kunna komma till stånd med statsbidrag i vanlig ordning, synes tillräckliga skäl i detta fall ej föreligga för ett ingripande från riksdagens sida, varför väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ej anser sig kunna förorda bifall till motionärens förslag.

Stockholm den 3 mars 1931.

Fr. Enblom.

Sven Stenberg.

Bilaga 5.

Till Riksdagens jordbruksutskott.

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt kungl. lantbruksstyrelsen att till eder avgiva yttrande över den inom riksdagen väckta, till eder remitterade motionen I:64, om utredning angående de ekonomiska förutsättningarna för en reglering av Fyrisån och dess tillflöden.

Med anledning härav får lantbruksstyrelsen anföra följande.

Av motionären föreslagna åtgärder synas förutsätta anvisandet av statsmedel för åvägabringande av den tilltänkta utredningen.

Tidigare har Kungl. Maj:t i några fall, exempelvis beträffande reglering av övre och nedre Olandsån i Uppsala och Stockholms län, på framställning av antingen vederbörande länsstyrelse eller intressenter i det påtänkta torrlägningsföretaget, ställt medel till förfogande för åstadkommande av sådana undersökningar och utredningar, som vore erforderliga för frågans behandling vid syneförrättning enligt vattenlagen. Framhållas må, att regleringsföretag av här ifrågavarande art icke kunna bringas till utförande, med mindre bestämmelser därom meddelats vid dylik förrättning, ävensom att syneförrättning enligt vattenlagen rörande torrlägningsföretag kan bringas till stånd allenast på ansökning av sakägare i företaget.

Beträffande i motionen ifrågasatta torrlägningsfrågor är det emellertid icke möjligt att i ärendets nuvarande skick bilda sig en uppfattning om utsikterna för deras hänskjutande till behandling vid syneförrättning, för den händelse statsmedel anvisas för ändamålet. Vidare må framhållas, att kostnaderna för ifrågavarande undersökningar och utredningar bliva beroende av de tilltänkta regleringsarbetenas blivande omfattning. I detta avseende erhålles emellertid av motionen ingen upplysning. Det är sålunda icke möjligt att ens ungefärligen uttala sig om storleken av de anspråk på statskassan, som ett eventuellt bifall till motionen skulle kunna medföra.

Med anledning av vad ovan anförts får lantbruksstyrelsen för sin del avstyrka bifall till föreliggande motion.

Stockholm den 27 februari 1931.

Erik Insulander.

Olof Fredholm.

Yttrandet begärt av första kammarens andra tillfälliga utskott men av lantbruksstyrelsen sänt till jordbruksutskottet.